

4 mei 2019, voor de 74-ste keer zwegen we twee minuten en waren we stil bij de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog. Twee minuten gingen onze gedachten uit naar de slachtoffers. Naar het leed dat mensen andere mensen aandeden. We denken na en dat is confronterend over het kwaad dat blijkbaar in ons mensen zit.

Miljoenen mensen hadden op heel verschillende wijzen te maken met de Tweede Wereldoorlog, afhankelijk van wie ze waren, waar ze voor stonden, wat ze deden of waar ze woonden. Al die ervaringen worden weerspiegeld in de vele herdenkingen door het jaar heen.

Op 4 mei tijdens de Nationale Herdenking worden alle oorlogsslachtoffers gemeenschappelijk herdacht. We herdenken de doden en bezinnen ons op de verschrikkingen van die wereldoorlog en de andere oorlogen waarbij Nederland sindsdien bij betrokken is geweest en waarbij mensen het leven lieten. We staan eveneens stil bij gebeurtenissen tijdens die oorlogen, zoals oorlogsgeweld, internering, dwangarbeid, onvrijheid, terreur, willekeur en het verzet daartegen de Holocaust en de genocide op Roma, Sinti en of op mensen met een homoseksuele geaardheid.

Het door het National Comité 4 en 5 mei vastgestelde memorandum is een tekst waarmee al sinds 1946 het kader van de herdenking wordt aangegeven en waarin is geformuleerd wie we herdenken op 4 mei. Die tekst is in de tijd al meerdere keren aangepast omdat we andere accenten zijn gaan leggen. We zijn gekomen tot nieuwe inzichten over wie de daders en wie de slachtoffers waren. Het memorandum is bedoeld om richting te geven en is bewust algemeen geformuleerd om verschillende slachtoffers van de oorlog in te kunnen sluiten. Waar Nationaal-Socialisten mensen buiten sloten en zelfs het bestaansrecht ontkenden van groepen als Joden, sluiten wij vandaag de dag juist in. Want ieder mens is van waarde is, ongeacht ras, religieuze of politieke overtuiging, geaardheid of geslacht. Voor alle slachtoffers en nabestaanden is de pijn en het verdriet immers groot.

Tijdens de Nationale Herdenking herdenken wij, aldus het memorandum, allen – burgers en militairen – die in het Koninkrijk der Nederlanden of waar ook ter wereld zijn omgekomen of vermoord sinds het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog, in oorlogssituaties en bij vredesoperaties.

In het memorandum zijn nogal wat gevoeligheden verwoord. Gevoelig omdat bij elke keus van de mensen en gebeurtenissen die we herdenken er dus ook altijd mensen of aspecten afvallen. Herdenken heeft dus met onze waarden en normen, onze identiteit, ons beeld van onszelf en de anderen te maken. Wie hoort bij ons en wie niet?

Vlak na de oorlog dachten we over tal van zaken meer zwart-wit, wij waren goed, wij hadden allemaal de goede strijd gestreden, en zij, de Duitsers en de NSB-ers waren fout. Ondertussen weten we beter. De werkelijkheid is veel genuanceerder. Velen waren meer of minder actief in het verzet maar de meeste mensen waren vooral bezig te overleven. Tussen helder wit en inktzwart zit heel veel grijs. Daarnaast verandert ons denken over de verschillende conflicten waar Nederland betrokken bij was, zoals de koloniale oorlogen in Nederlands-Indië en Nieuw-Guinea, als ook onze bijdrage in de oorlogen in Irak en Afghanistan en Mali. Het is goed om daar eveneens bij stil te staan op een dag als vandaag.

We herdenken op 4 mei de Nederlandse slachtoffers. De buitenlandse militairen uit tal van landen die in Nederland sneuvelden, worden op andere momenten herdacht. Dat geldt voor de Russische krijgsgevangenen die bij de gevechten rond het Beggelder zijn omgekomen. Dat geldt voor de 22 Britse soldaten voor wie vandaag een plaquette onthuld wordt. Ze vallen formeel buiten de herdenking. Maar het is goed wanneer ook zij genoemd worden en daarmee niet vergeten worden.

Een bijzondere positie nemen de tienduizenden Duitse militairen in, als vertegenwoordigers van de Duitse Staat, onze toenmalige vijand. Alleen al in IJsselstein zijn er 31.000 begraven. Ook daar zijn grijstinten te onderscheiden, al worden ze niet officieel door ons herdacht. Niet op 4 mei en ook niet op andere momenten.

Toch hadden ook deze militairen kinderen en werden delen van hun land met de grond gelijk gemaakt. Zo werd onze buurstad Bocholt op 22 maart 1945, vlak voor de bevrijding van Dinxperlo, voor 85% verwoest. De Duitse samenleving worstelt daarmee. Zij schaamt zich voor haar verleden. De verwoesting van hun achthonderd jaar oude stad wordt bijvoorbeeld niet eens jaarlijks herdacht. De vraag dringt zich op wanneer we zover verzoend zijn dat we samen met de volgende generaties van onze toenmalige vijanden kunnen herdenken? Er zijn ook vanavond plekken in het land waar dit al gebeurt.

We herdenken wat mij betreft vanzelfsprekend wel de Duitse Joden die in de dertiger jaren vluchtten naar ons land, totdat ook Nederland de grens voor hen sloot en hen aan hun lot overliet. Een van hen was 'onze' Anne Frank. Door de vlucht werden ze statenloos, juridisch vogelvrij. Ook hier in Dinxperlo waren het er een heel aantal, burgemeester Verbeek maakte zich sterk voor hen. Zij horen dus een messing tegel te krijgen als herinnering in het trottoir, een Stolperstein, bij de plek waar ze eens onder ons woonden. Net zo goed als de Joodse inwoners van Dinxperlo die hier al

langer woonden, zoals de rabbijn Menist en de textielabrikanten Prins. Goed dat een aantal Dinxperse burgers dit Stolpersteine-initiatief genomen hebben, in navolging van Bredevoort en Aalten en ondertussen honderden andere plaatsen in heel Europa, ook in Duitsland.

Maar de vraag wie we herdenken ligt nog wel ingewikkelder. In het hele land zijn er NSB-'ers geliquideerd, ook bij ons in de buurt. Zij werden en worden tot op de dag van vandaag door nabestaanden gemist. En die nabestaanden werden er in die 75 jaar scheef op aangekeken en werden met tal van wraakacties en jarenlange pesterijen geconfronteerd. Vorige week las ik dat er bij de bevrijding in Axel in Zeeuws-Vlaanderen twee zogeheten moffenmeiden werden vermoord. Wraakacties die begrijpelijk maar onacceptabel zijn na al die ellende en spanning, beschamend in een rechtsstaat als de onze. Voor die democratische rechtsstaat vochten we met de geallieerden tenslotte toch die oorlog. Bij het buurtschap Het Klooster werd een Joods echtpaar geliquideerd door verzetsmensen omdat de man zich veel te opvallend en dus te riskant gedroeg. Hij kon de spanningen van het onderduiken niet meer aan en raakte aan de drank. Hun lichamen zijn nooit gevonden. Zijn al deze mensen ook slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog? Worden ook zij vandaag herdacht? U mag het zeggen.

We maken ons op voor de viering van 75 jaar bevrijding. In de Achterhoek hebben we gekozen voor het motto Samen Vrijheid Vieren en hebben we onze Duitse buurgemeenten uitdrukkelijk gevraagd zich daarbij aan te sluiten. Alleen al het feit dat we die vraag stellen wordt gewaardeerd. Maar er is grote schroom om daar bevestigend op te antwoorden. Ik vind het mooi om te zien dat er hier al een groep inwoners uit Dinxperlo en Suderwick is die volgend jaar rond 9 mei, de dag van de Europese samenwerking, zelfs een heel festival wil organiseren onder de titel DinXperience. En dat het regionale programma start op 29 maart, de Dinxperse bevrijdingsdag, hier op de Heelweg met een internationale ontmoeting. Juist in deze twee dorpen kunnen we laten zien dat samenwerking over de grens heen mogelijk, nuttig en zelfs noodzakelijk is. Hoe symbolisch is het herstel van gedeelde waarden niet nu Duitse ambulances uit Isselburg Nederlandse levens redden en dat Duitse brandweervrijwilligers hier assisteren wanneer dat nodig is. Ook dat hoort bij 75 jaar Samen Vrijheid Vieren, dat is de realiteit van alledag hier op de grens.

Twee minuten stonden we stil bij het verwoestende kwaad dat de wereld in brand zette. Zo veel vragen over waar dat kwaad uit voort komt, over de menselijke verantwoordelijkheid daarin, over ons eigen gedrag en houding, toen en nu, individueel en collectief. Vragen waarop nog steeds antwoorden gezocht moeten worden om wonden te helen en tot verzoening met het verleden te komen. En daarom is het goed om te blijven gedenken, te blijven nadenken, over wat voor samenleving we willen zijn, hoe we ook voor de komende generaties onze vrijheid en het voogdijschap over onze democratische rechtsstaat moeten invullen. Die verantwoording ligt bij ons allen, want vrijheid en vrede zijn nooit maar dan ook nooit vanzelfsprekend.